

Csiki Tamás

A hagyományos fegyverek kereskedelmének trendjei, 2001–2008

2009. szeptember 4-én jelent meg az Egyesült Államok Kongresszusi Kutatószolgálatának elemzése „A hagyományos fegyverek kereskedelme a fejlődő országok körében, 2001–2008” címmel, amely több érdekességre is felhívja a figyelmet a közelmúlt fegyverkezési trendjeit illetően. Az alábbiakban bemutatjuk az elemzés főbb megállapításait, majd ott, ahol a vizsgálati szempontok engedik, összevetjük és kiegészítjük őket a talán legismertebb, a fegyverkezés kérdéskörét (is) kutató független kiadvány, a SIPRI Évkönyv 2009 megállapításaival.

Eltérő források, különböző módszertan – hasonló eredmények?

A fejlődő országokkal folytatott hagyományos fegyverkereskedelmet vizsgáló CRS-elemzés évről évre frissülő adatbázissal jelenik meg néhány sajátos vizsgálati szempont alapján, amelyek ismerete nélkül nem teremthetünk rendet a bőséges számadatok és a számos trendkimutatás között. Először is, a CRS-jelentés a jövőbeni nemzetközi fegyverszállításra kötött szerződések és megvalósult fegyverszállítások alapján is vizsgálódik, és „fegyverként” sorol be általánosságban minden hagyományos fegyvert, lőszert, tartalék alkatrészt, illetve katonai létesítmények kiépítését célzó tevékenységet, valamint katonai tanácsadást, kiképzést és bármely kapcsolódó szolgáltatást magába foglaló megállapodást. Emellett a szakértők 14 fegyverrendszer kereskedelmét is bemutatják, elkülönítve, de sajnos csak nagy általánosságban. (A páncélozott szállító járművek kategóriájába például belesorolnak minden páncélozott és kételtű személyszállító járművet, páncélozott szállító harcjármű-

vet, páncélozott felderítő járműveket, valamint mobil vezetési pontokat.) Ennél pontosabb, részletesebb meghatározást azonban nem találhatunk a jelentésben, és ez

A Congressional Research Service (Kongresszusi Kutatószolgálat – CRS) 1914-ben jött létre Robert LaFollette szenátor és John M. Nelson képviselő kezdeményezése nyomán a Kongresszusi Könyvtár alárendeltségében, azzal a céllal, hogy az Egyesült Államok kongresszusának tagjait ellássa a döntéshozatalhoz, törvényhozáshoz szükséges megbízható háttérinformációkkal. Legislative Reference Service néven egészen az 1970-es törvényhozási reformig működött, amikor feladatkörét kiterjesztették az elemzés területére is, nevét pedig Congressional Research Service-re változtatták. 1999-ben a nemzeti és nemzetközi biztonsági, politikai, gazdasági stb. kihívások és kérdések egyre bővülő körére tekintettel újabb átfogó szervezeti reformot hajtottak végre, így mára kiterjedt multidiszciplináris kutatás, a folyamatosan változó környezethez gyorsan alkalmazkodó elemzési módszertan és széles körű „termékkínálat” jellemzi a közel 700 főt foglalkoztató szervezetet.

A szolgálat kutatási tevékenysége öt átfogó területet ölel fel: nemzeti jog; nemzeti társadalompolitika; külkapcsolatok, védelem és kereskedelem; kormányzat és pénzügy; erőforrások, tudomány és technológia.

megnehezíti az összehasonlítást. Végül az elemzés objektivitását kevésbé támasztja alá, hogy az adatok forrásaként csupán az „amerikai kormányt” tüntetik fel – ami ugyan a szolgálat részéről érthető, függetlennek viszont aligha nevezhető. Ehhez képest a Stockholmi Nemzetközi Békeku-tató Intézet számos forrás – újságcikkek, időszakos kiadványok, könyvek, évkönyvek, valamint hivatalos nemzeti és nemzetközi dokumentumok – felhasználásával dolgozik, amelyek bárki számára elérhetőek. Ezeket a SIPRI Fegyvertranszfer Adatbázisában összegzik, és kiegészítik a szükséges becslésekkel.

Míg a CRS adatgyűjtését szerződések megkötése és teljesítése alapján végzi, a SIPRI a „fegyvertranszfer” kifejezés alá gyűjt minden fegyvereladást, gyártási megállapodást vagy olyan fegyverátadási formákat, mint az adomány vagy a segély. Végül maguk a fegyverkategóriák is különböznek, hiszen a CRS-től eltérően a SIPRI kilenc kategóriát vizsgál a „jelentős hagyományos fegyverek” terén. (A fent ismertett kategóriához leginkább a „páncélozott járművek” hasonlítható, amelybe beletartozik minden jármű, amely integrált páncéllal rendelkezik: harckocsik, harckocsi- vadászok, páncélautók, páncélozott szállí-

tójárművek és páncélozott gyalogsági harcjárművek.)

Mindezek után felmerül a kérdés: juthat-e két nagyra becsült, elismert elemző központ széles körben felhasznált és hivatkozott elemzéseikben hasonló eredményre, vagy a globális fegyverkereskedelem megismerése csupán célkitűzés, amelyről csak „jó közelítéssel” kaphatunk képet?

A „fejlődő országokba” irányuló fegyverkereskedelem 2004–2008-ban

A Kongresszusi Kutatószolgálat tanulmánya szerint az elmúlt évben a fegyverkereskedelmi megállapodások összértéke globálisan 55,2 Mrd dollár értéket tett ki, amely 2007-hez képest 7,6%-os csökkenést jelent, és a legalacsonyabb érték 2005 óta. Ugyanakkor a fejlődő országokkal kötötték a fegyverkereskedelmi megállapodások 76,4%-át mintegy 42,2 Mrd dollár értékben, ami viszont nominálértéken növekedést jelent a 2007-es 41,1 Mrd-hoz képest. A fegyverszállítások értéke a fejlődő országokba közel 18,3 Mrd dollár volt, ami a teljes vizsgált 2001–2008 közötti időszak legalacsonyabb összege (konstans 2008-as dollár értéken számolva).

A SIPRI elemzői 2009-es kiadványukban az eltérő elemzési időszakok miatt ehhez képest csak 2007-re vonatkozó adatokkal szolgálnak: abban az évben a világ fegyverkereskedelmének összértéke 51,1 Mrd dollárt tett ki, amely az IMF kimutatása alapján a teljes éves világkereskedelem 0,3%-a volt (*IMF International Financial Statistics*). Ez a valós értéktől biztosan jóval elmaradt, hiszen Kína nem hoz nyilvánosságra adatokat fegyverkereskedelmének értékvonzatáról. A nemzeti adatközlés alapján a legnagyobb fegyverkereskedel-

CRS Reports. A CRS termékínálatának legismertebb elemei a jelentések, amelyek általános kongresszusi tematikus összefoglalók, elemzések. Évente több mint 700 jelentés készül, melyek egy része a nyilvánosság számára is elérhető a www.crs.gov honlapon. Ezen belül is találkozhatunk rövid jelentésekkel, amelyek legfeljebb hét oldal terjedelműek, valamint hosszú jelentésekkel, amelyek átfogó tanulmányokat, elemzéseket is magukba foglalhatnak. Az elemzések előnye, hogy többféle megközelítést is alkalmaznak, így olvashatunk policy elemzéseket, gazdasági értékeléseket, statisztikai összefoglalókat és jogi elemzéseket is.

met 12,8 Mrd dollár értékben az Egyesült Államok bonyolította le 2007-ben, majd Oroszország (7,4 Mrd), Franciaország (6,2 Mrd), Izrael (4,4 Mrd) és Nagy-Britannia (4,1 Mrd dollár) következik. Érdekes módon itt maga a SIPRI is utal a CRS *A hagyományos fegyverek kereskedelmének trendjei, 2000–2007* című korábbi kiadványára.

A CRS-tanulmány egyértelműen rámutat, hogy az Egyesült Államoknak hatalmas volt a fölénye a fegyverkereskedelmi megállapodások megkötése terén 2008-ban, hiszen 37,8 Mrd dollár értékben (ami az összes új megállapodás 68,4%-a) írtak alá szállítási szerződéseket – jelentősen meghaladva a 2007-es 25,4 Mrd dollárt. Második helyen – alaposan lemaradva, mégis a legnagyobb nemzetközi visszhangot kiváltva – Olaszország szerepelt a 3,7 Mrd dollár értékben kötött szerződésekkel, megtriplázva ezzel 2007-es eredményét.

A 2004–2008-as évek fejleményeit vizsgálva a SIPRI Évkönyv kiemeli, hogy az Egyesült Államok biztosította a globális fegyverszállítás közel harmadát, amelyen belül 37% a Közel-Keletre, 37% a csendes-óceáni térségbe, 20% pedig európai szövetségeseihez került. A Közel-Kelet várhatóan még évekig amerikai „célterület” marad, miközben Izrael és Egyiptom önmagában az említett időszak fegyverszállítmányainak 22%-át fogadta. E tételek között szerepelnek többek között 10,3 Mrd USD értékben Patriot–3 rakétakomplexumok, ballisztikus rakéta-elhárító rakéták, valamint föld-levegő rakéták az Egyesült Arab Emírátsúkok számára, de említhetjük a szaúd-arábiai haditengerészet modernizációját is 15–20 Mrd dollár értékben. Az amerikai fegyverek kiemelkedő jelentőségű piaca Irak, amely fegyverbeszerzéseinek 40%-át az Egyesült Államokkal bonyolítja le. Az USA 2008-ban 36 F–16-os harci

A 2001–2008 között megkötött globális fegyverszállítási megállapodások értéke a főbb eladók esetében

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Összesen*
USA	13 918	15 536	19 942	14 384	14 040	16 898	25 368	37 796	154 882
Oroszország	6 873	6 817	5 383	8 394	6 580	15 500	10 776	3 500	63 823
Franciaország	5 400	718	3 277	3 289	8 005	5 905	2 053	2 600	31 247
Egyesült Királyság	736	837	2 926	4 764	3 071	4 323	10 057	200	26 914
Kína	1 350	478	702	1 134	2 851	1 476	1 334	800	10 125
Németország	2 455	1 196	1 755	4 537	2 303	1 476	1 539	1000	16 261
Olaszország	1 350	478	702	681	1 645	1 265	1 232	3 700	11 053
A többi európai ország	3 314	5 502	2 575	6 125	8 225	6 116	5 234	3 200	40 291
A világ többi országa	3 191	2 631	1 989	3 743	2 522	4 218	2 155	2 400	22 849
Összesen	38 586	34 194	36 252	47 052	49 241	57 176	59 749	55 196	377 445
A dollár inflációs indexe (2008=1)	0,8148	0,8361	0,8545	0,8816	0,9119	0,9484	0,9744	1	

* Konstans 2008-as dollár árfolyamon; az inflációs indexet az alsó sor jelöli.

Forrás: CRS: *A hagyományos fegyverek kereskedelme a fejlődő országok körében, 2001–2008*

A fejlődő országokkal 2001–2008 között kötött fegyverszállítási megállapodások értéke a főbb eladók esetében

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	összesen*
USA	7 721	9 995	6 907	7 905	5 064	9 242	12 409	29 612	88 855
Oroszország	6 627	6 459	5 149	8 054	6 141	15 289	10 366	3 300	61 385
Franciaország	1 350	478	1 053	1 248	7 018	422	1 232	2 500	15 301
Egyesült Királyság	245	837	2 224	4 651	3 071	4 218	10 059	200	25 503
Kína	1 350	478	702	1 134	2 851	1 476	1 334	800	10 127
Németország	123	120	117	113	987	1 054	1 540	400	4 454
Olaszország	245	0	351	681	658	633	821	1 500	4 889
A többi európai ország	1 350	1 674	1 638	2 722	3 838	3 058	2 053	2 400	18 734
A világ többi országa	1 954	1 196	1 404	2 949	1 426	3 480	1 334	1 500	15 253
Összesen	20 976	21 238	19 546	29 457	31 054	38 871	41 147	42 212	244 501
A dollár inflációs indexe (2008=1)	0,8148	0,8361	0,8545	0,8816	0,9119	0,9484	0,9743	1	

* Konstans 2008-as dollárárfolyamon; az inflációs indexet az alsó sor jelöli.

Forrás: CRS: A hagyományos fegyverek kereskedelme a fejlődő országok körében, 2001–2008

repülőt és 140 M–1A1 Abrams harckocsit adott el a közel-keleti országnak.

Az Egyesült Államok Ázsiában a tálibok és az al-Káida ellen folytatott háború okán elsősorban Pakisztánnak ad el fegyvert. Az elemzés rámutat, hogy 2004–2008 között ide irányult az amerikai export 3%-a, amelyben szerepelt többek között tíz F–16A harci repülőgép szállítása és további 18 F–16C megrendelése csak a 2008-as évben. Még az elmúlt év végén a Bush-kormányzat írt alá megállapodást Tajvanal „védelmi jellegű fegyverek” – repülőgépek tengeralattjárók elleni harcra, harci helikopterek, ballisztikusrakéta-elhárító rakéták, valamint föld-levegő rakéták – szállításáról egy még 2001-ben megkötött, 12 Mrd dollár értékű megállapodás részeként. Való igaz, hogy a csomagban nem szerepeltek a Tajvan által 2006-ban igényelt „támadó fegyverek” – nyolc tengeralattjáró és 66 F–16-os harci repülőgép.

Jelentős változást az Obama-kormányzat beiktatását követően sem várhatunk, hiszen a két ország alig egy héttel az új elnök beiktatása után 154 millió dollár érték-

1966-ban Tage Erlander svéd miniszterelnök javaslatára hoztak létre konfliktuskutató központot **Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet** néven, hogy a béke- és konfliktuskutatás fegyverkezési, fegyverzetellenőrzési és leszerelési aspektusaival foglalkozzon. A kutatóintézet tevékenységi körét elsősorban politikai, gyakorlati alkalmazott kutatásokban jelölték meg, melyek ez elméleti kutatások eredményeire támaszkodva törekszenek a nemzetközi konfliktusok békés rendezési lehetőségeinek jobb megértésére. E munkájukban a kutatók csak nyílt forrásokra támaszkodnak. Szinte egyedülálló módon, mivel az Intézet működéséhez szükséges anyagi forrásokat – a parlament jóváhagyásával – a svéd kormány biztosítja, így számos kutatási anyag ingyen, nyíltan elérhető a külső felhasználók számára is. Ezeket elektronikus formában a www.sipri.org honlapon olvashatjuk.

ben kötött megállapodást Tajvan Patriot-rendszerének modernizálásáról.

A második legjelentősebb fegyverexportőr, Oroszország esetében a 2008-ban kötött szerződések értékét a CRS-jelentés globálisan 5,4 Mrd dollárra, az ebből a fejlődő országokkal létrejött kontraktusokét pedig 3,5 Mrd dollárra becsülte, ami jelentős visszaesés a 2007-es 10,8 Mrd dollárhoz képest. Az orosz fegyverexport általános jellemzőit vizsgálva a SIPRI több érdekes összefüggésre is rámutat.

2004-2008 között Oroszország a globális hagyományos fegyverkereskedelem negyedét bonyolította a világ 46 országával, melynek 71%-a Ázsiába irányult. Természetesen továbbra is India (42%) és Kína (20%) maradt a legnagyobb felvevőpiac az orosz haditechnika számára, azonban Kína esetében ez 1999 óta a legalacsonyabb érték, és az elemzők szerint nem várható, hogy ismét elérje a korábbi

Érdemes kitérnünk néhány szóban Algéria védelmi költségvetésének és fegyverkezési beruházásainak jelentős növekedésére az elmúlt években. Algéria ugyanis érdekes példája annak, hogy kőolaj- és földgázkincsből származó bevételére alapozva egy ország fokozatosan regionális hatalommá válhat. Az elmúlt évtizedben védelmi költségvetése meredeken emelkedett, ugyanakkor a GDP arányában mégis csökkent (3,8%-ról 3,0%-ra). Emellett politikai-katonai szövetségre lépett az Egyesült Államokkal a globális terrorizmus elleni háborúban, majd 2002–2004-től jelentős orosz haditechnikai fejlesztést hajtott végre.

A SIPRI 2005-ös dollár árfolyammal kalkulálva 1999–2008 között az algériai védelmi költségvetés jelentős növekedéséről számol be a kormány hivatalos adataira támaszkodva, melyet bizonytalan felhasználású kiegészítő költségvetési források is tovább duzzasztottak. Eszerint az 1999-es 1,901 Mrd dollárról 2003-ra 2,453, 2008-ra pedig 4,156 Mrd dollárra nőtt ez az összeg, arányaiban messze meghaladva az összes többi afrikai országét.

szintet. Ennek hatására az orosz fegyvereknek fokozatosan új felvevőpiacot kellett találni.

Venezuela az említett négy éves időszakban az orosz fegyverexport 7%-át fogadta, ami szinte a dél-amerikai régióba érkező teljes orosz exportot kitette. A növekvő és látványos katonai együttműködés részeként időről időre további nagy értékű hagyományos fegyverbeszerzésről is napvilágot látnak különböző hírek, de 2008 során újabb szerződéskötésekre még nem került sor. (2009-ben azonban többször hallhattunk orosz T-90-s harckocsik beszerzésének tervéről.) A térségben más országok fegyverpiacára Oroszország nem tudott betörni: elég csak arra gondolnunk, hogy bár 300 millió dollár értékben adott el 12 harci helikoptert Braziliának, az ország 1,9 Mrd dollár értékű szállítóhelikopter-programjára már Franciaország köthetett megállapodást.

Észak-Afrikában Algéria jelentett új felvevőpiacot, különösképpen 2006 óta, amikor SZU-30MK harci repülőgépeket, T-90-es harckocsikat, BMP-2 páncélozott járműveket rendeltek Oroszországtól – így 2008-ban Algéria az orosz fegyverek legjelentősebb importőre volt. Mindezt annak ellenére, hogy sokak számára meglepő módon 2008-ban egy 34 darab MiG-29SMT harci repülőgép beszerzéséről szóló, 1,3 Mrd dollár értékű szerződést felmondott az ország vezetése, és még a 15 darab már leszállított repülőgépet is visszaküldték azal az indoklással, hogy azok „nem érték el a szerződésben meghatározott minőséget”.

A hagyományos európai fegyverexportőr-nagyhatalmak esetében két tényezőt kívánunk kiemelni. Egyrészt a SIPRI összegzése szerint 2004–2008 között az „Európai Unió” a globális fegyverexport 34%-át bonyolította le, ami több volt, mint akár

A vezető fegyverexportőrök fegyverszállítási megállapodásainak értéke, 2001–2004 *

1. USA	51 488
2. Oroszország	23 300
3. Franciaország	10 700
4. Németország	8 500
5. Egyesült Királyság	8 000
6. Izrael	4 600
7. Ukrajna	3 500
8. Svédország	3 400
9. Kína	3 100
10. Olaszország	2 700
11. Hollandia	2 100

* 2009-es dollár árfolyamon

Forrás: CRS: A hagyományos fegyverek kereskedelme a fejlődő országok körében, 2001–2008

az Egyesült Államok, akár Oroszország részesedése. Az EU tagállamainak nem uniós országokba irányuló fegyverexportja a teljes európai fegyverexport 67%-át, egyben a globális fegyverkereskedelem 23%-át tette ki: a kereskedelem harmada tehát magán az Európai Unión belül zajlott, 22% Ázsiába, valamint 19% a Közel-Keletre irányult.

A másik figyelmet érdemlő tényező, hogy 2001–2004, valamint 2005–2008 között vizsgálva az európai államok fegyverexportja – az erős értékingadozás mellett – általánosan csökkenő részét képezi a globális exportnak. Sajnos olyan összesített kimutatás nem áll e két forrás alapján rendelkezésünkre, amely az Egyesült Államok fegyverexport-növekedését valós nagyságrendje szerint érzékelteti, de kétségtelen tény, hogy arányaiban mind a hagyományos európai exportőrök, mind Oroszország visszaszorulni látszanak.

A kongresszus elemzője szerint a négy nagy nyugat-európai gyártó – Franciaország, Nagy-Britannia, Németország és

A vezető fegyverexportőrök fegyverszállítási megállapodásainak értéke, 2005–2008 *

1. USA	91 344
2. Oroszország	34 300
3. Franciaország	17 500
4. Egyesült Királyság	16 900
5. Olaszország	7 600
6. Kína	6 100
7. Németország	6 000
8. Izrael	5 300
9. Spanyolország	4 400
10. Ausztria	3 100
11. Svédország	2 400

Olaszország – együttes bevétele jelentősen csökkent 2007–2008-ban a fejlődő országokkal kötött megállapodások visszavesése miatt. A 2007-es 33,2%-ról részeseedésük a fegyverkereskedelem vizsgált aspektusaiban egy év alatt 10,9%-ra, nominálértékben 13,7 Mrd dollárról 4,6 Mrd dollárra csökkent.

Fegyverimportőr országok, 2004–2008

Az elmúlt években természetesen a fegyvert vásárló országok körében is azonosíthatunk trendeket és „főszereplőket”. A CRS elemzése szerint e téren Szaúd-Arábia volt a fejlődő országok között a vezető állam: fegyverbeszerzései 2001–2008 között jelenlegi árfolyamra átszámítva 36,7 Mrd dollárt tettek ki, miközben 2001–2004 között még India volt az első számú fegyverimportőr a fejlődő országok körében (10,6 Mrd dollár értékben kötött szerződéseket).

Tíz ország fegyverkereskedelmének értéke 1998–2007 között

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
USA	19 815	20 841	15 491	10 733	11 594	12 522	12 895	12 797	12 930	12 793
Oroszország	3 307	4 220	4 431	4 338	5 556	6 086	6 345	6 504	6 685	7 400
Franciaország	8 728	5 156	3 039	3 317	4 817	5 464	9 712	5 036	5 203	6 211
Egyesült Királyság	4 146	1 976	3 135	2 584	1 628	1 826	2 796	2 685	2 570	4 142
Olaszország	1 424	1 175	670	581	528	801	654	1 097	1 252	1 734
Kína	Nincs adat									
Németország	880	1 928	754	385	346	1 696	1 540	2 152	1 773	1 412
Izrael	2 197	2 716	2 999	2 950	4 639	3 156	4 062	3 581	4 526	4 300
Spanyolország	232	187	153	242	298	487	553	553	1 090	1 277
Ausztria	295	524	625	404	254	313	22	338	395	1 877
A világ összesen	45 449	44 022	35 709	30 541	35 311	40 192	46 158	42 469	45 507	51 053

(Az adatok a SIPRI által kalkulált 2007-es dollár árfolyamon, millió dollárban értendők.)

Forrás: SIPRI Yearbook 2009. Armaments, Disarmament and International Security. Oxford University Press, 2009, 334–335. o.

Ebben a nyolc évben a fejlődő országok teljes fegyverbeszerzése a megkötött megállapodások tükrében 225 Mrd dollár értékű volt jelenlegi árfolyamon, amiből Szaúd-Arábiáé 16,3%-ot tett ki. (A második négyéves ciklusban ez még nagyobb arányú volt, a 147,4 Mrd dollár érték 19,2%-a.) India eközben 20,2 Mrd dollár értékben, a fejlődő országokra vonatkozó adatok 13,7%-ában kötött megállapodásokat.

2008-ban az Egyesült Arab Emírátságok lépett az első helyre a megkötött szerződések terén a fejlődő országok között – 9,7 Mrd dollár értékű megállapodásokkal. Az említett Szaúd-Arábia 8,7 Mrd dollárral a második, Marokkó – az előbbieken bemutatott algériai fegyverkezés hatására beindítva saját fegyverkezési programját – 5,4 Mrd dollárral harmadik lett. A vezető fegyverimportőrök tízes listáján a tavaly kötött szerződéseket illetően hat közel-keleti és négy ázsiai államot találhattunk az elmúlt évben.

A teljesített fegyverszállítások tekintetében az első helyen továbbra is Szaúd-Ará-

bia állt 1,8 Mrd dollár értékben szállított fegyverrel, míg India a második (1,8 Mrd dollár – kerekített érték), Venezuela pedig a harmadik (1,5 Mrd dollár). Ugyancsak a leszállított fegyverek tekintetében a vezető tíz állam összesen 12,2 Mrd dollár értékben jutott fegyverekhez; közülük öt ázsiai, négy közel-keleti és egy dél-amerikai volt.

Évtizedeken keresztül a Közel-Kelet számított a fegyverkereskedelem első számú felvevőpiacának: 2001 és 2004 között azonban a megkötött fegyverszállítási megállapodások tekintetében 42,4%-kal (jelenlegi árfolyamon 33,9 Mrd dollár értékben) csak a második helyet foglalta el Ázsia mögött (49,6%, 39,7 Mrd dollár). Elsősorban az iraki háború hatásának tulajdoníthatjuk, hogy a következő vizsgált periódusban, 2005–2008 között ismét az első helyre került a térség, 54,6%-os részesedéssel és 83,8 Mrd USD nominálértékkel (Ázsia 42,4%-kal és 53,5 Mrd dollár értékkel második volt).

A mindenki által legnagyobb fegyverimportőrnek tekintett Kínával kapcsolatban a

SIPRI szerzői igen óvatosak: sem általános értékelésükben, sem egyébként részletes és átfogó adattábláikban nem találkozhatunk Kínára vonatkozó konkrét adatokkal.

India esetében már könnyebb a helyzet: 2004–2008 között a globális fegyverimport 7,2%-át tulajdonítják az országnak, ezzel Kína mögött a második helyre léptetve elő a képzelt rangsorban. Egyúttal megemlítik, hogy egyes források az indiai fegyverkezési kiadások jelentős – 2009–2013 között 70 Mrd dollár értékű – növekedését jelzik előre. Az ország hagyományosan a szovjet–oroszfegyverzettechnika piacának számított, az elmúlt 25 évben haditechnikai eszközeinek 75%-át onnan szerezte be. Ennek szellemében az elmúlt évben például 1–1,2 Mrd dollár értékű beszerzési megállapodást kötöttek Oroszországgal 80 Mi–17 helikopterről, amely mellett évek óta folynak közös fejlesztések és technológiatranszfer is (PAKFA harci repülőgép, MTA szállító repülőgép vagy az *Admiral Gorskov* repülőgép-hordozó eladása). Az elmúlt években ugyanakkor élénkülnek a stratégiai partnerség irányába mutató indiai–amerikai kapcsolatok is. Ennek első kézzelfog-

ható eredményei a fegyverszállítások terén is tetten érhetők: 2008 végén 600 millió dollár értékű megállapodás keretében hat C–130J szállító repülőgép, 2,1 Mrd USD értékben pedig nyolc darab P–8 típusú, tengeralattjáró elleni harcra kialakított repülőgép szállításáról született megállapodás.

Két bemutatott elemzésünk jelentős forrásbázissal dolgozva mind az elmúlt egy év, mind az azt megelőző négy-, illetve nyolcéves periódus nemzetközi fegyverkereskedelmi értékelése terén jelentős eredmény. Ahogy erre maguk az elemzők is rámutatnak a kiadványokban: a globális fegyverkereskedelem vizsgálata során a források és az azokból nyert adathalmazok jelentősen eltérhetnek, akár már az adat szolgáltatás időintervallumai tekintetében is, ami kiküszöbölhetetlen módon – olykor csak becslésekre hagyatkozva – eltéréseket eredményez az elemzések számadatában. Emellett az eltérő kutatási és elemzési módszertan is további „szórást” produkál, így bármely közölt számadatot „tájékoztató jellegűnek” érdemes tekinteni.

Mindkét elemzés hangsúlyozza és kiemeli az Egyesült Államok elsőségét a

A vezető fegyverimportőrök fegyverszállítási megállapodásainak értéke, 2001–2008*

1. Szaúd-Arábia	36 700
2. India	30 800
3. Egyesült Arab Emírségek	15 300
4. Kína	12 900
5. Egyiptom	12 300
6. Pakisztán	11 800
7. Izrael	7 100
8. Szíria	6 500
9. Venezuela	5 800
10. Algéria	4 900

A vezető fegyverimportőrök fegyverszállítási megállapodásainak értéke, 2008*

1. Egyesült Arab Emírség	9 700
2. Szaúd-Arábia	8 700
3. Marokkó	5 400
4. India	4 000
5. Irak	2 000
6. Egyiptom	1 400
7. Észak-Korea	1 300
8. Tajvan	1 300
9. Izrael	1 000
10. Pakisztán	800

* 2009-es dollár árfolyamon

Forrás: CRS: A hagyományos fegyverek kereskedelme a fejlődő országok körében, 2001–2008

nemzetközi fegyverkereskedelem terén mind globálisan, mind a fejlődő országok tekintetében – ami nem meglepő. A CRS tanulmánya ugyanakkor 2008-ra – feltehetően a nemzetközi adatszolgáltatás közel sem teljes volta, egyidejűleg pedig az Egyesült Államok széles körű nemzeti adatszolgáltatása következtében – az USA aránytalan túlsúlyára mutat rá. Ennek felülvizsgálata egy év elteltével minden bizonynyal esedékes lesz.

A hagyományos fegyverexportőrök körében radikális változásnak nem lehettünk tanúi, azonban egyes trendek – mint a nyugat-európai „nagyok” teljesítményének visszaszorulása vagy az orosz fegyverpiac folyamatban lévő átrendeződése – figyelmet érdemelnek. Ugyanígy a fegyverbe-

szerezések terén évről évre találkozhatunk egy-egy kiugrással – mint 2008-ban Algéria esetében.

Sajnálatos módon Kínával kapcsolatban mind a Kongresszusi Kutatószolgálat, mind a Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet szűkszavú és tartózkodó volt – egyértelműen az elérhető hiteles adatok igen limitált köre miatt. Ez egyaránt hiányossága mindkét kiadványnak, amit más elemzések-értékelések sem tudtak eddig eredményesen kiküszöbölni.

A kérdésfelvetés, miszerint a nemzetközi fegyverkereskedelem felmérhető-e egyáltalán, ezúttal is inkább csupán célkitűzés marad, hiszen maguknak az érintett feleknek az az érdeke, hogy csak „jó közelítéssel” kaphassunk képet róla. ■

Ajánlott források

Congressional Research Service: <http://www.loc.gov/crsinfo/>.

Federation of American Scientists: <http://www.fas.org/sgp/crs/index.html>.

Open CRS Network: <http://www.opencrs.com/>.

CRS-jelentések és -összefoglalók: <http://www.fpc.state.gov/c18185.htm>.

Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2001–2008: <http://fpc.state.gov/documents/organization/129342.pdf>.

Stockholm International Peace Research Institute: www.sipri.org.

SIPRI Yearbook 2009. Armaments, Disarmament and International Security. Oxford University Press, 2009.